

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
“КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ
СІКОРСЬКОГО”**

**Факультет соціології і права
Кафедра господарського та адміністративного права**

“На правах рукопису”
допущено”
УДК 346.11

“До захисту

**Завідувач кафедри
О.О. Кравчук**

“ ____ ” _____ 201__ р.

Магістерська робота

зі спеціальності 081 “Право”

на тему: **Принципи господарського судочинства**

Виконала: студентка 6 курсу, групи СП-62м

Шабельник Катерина Павлівна

(підпис)

Науковий керівник: доцент кафедри господарського та адміністративного права, к.ю.н., доцент Бевз Світлана Іванівна

(підпис)

Рецензент: доцент кафедри господарського права Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, к.ю.н., доцент Кравець Ірина Мирославівна

(підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.

Студентка _____

(підпис)

Київ – 2017 року

**Шабельник К. П. Принципи господарського судочинства. –
Рукопис.**

Магістерська робота зі спеціальності 081 «Право». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Факультет соціології і права. Кафедра господарського та адміністративного права. Київ, 2017.

Магістерську роботу присвячено дослідженню принципів господарського судочинства. Досліджено поняття принципів права та їх розмежування з окремими правовими категоріями; проаналізовано принцип верховенства права як визначальний принцип у господарському судочинстві; охарактеризовано окремі принципи господарського судочинства з урахуванням їх поділу на організаційні та функціональні; досліджено значення принципів господарського судочинства під час перегляду судових рішень; охарактеризовано оновлення та доповнення принципів господарського судочинства.

Ключові слова: принципи, судочинство, процес, господарський, верховенство, гласність, диспозитивність, правосуддя, оновлення, зміни.

**Шабельник Е. П. Принципы хозяйственного судопроизводства. -
Рукопись.**

Магистерская работа по специальности 081 «Право». – Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского». Факультет социологии и права. Кафедра хозяйственного и административного права. Киев, 2017.

Магистерская работа посвящена исследованию принципов хозяйственного судопроизводства. Исследовано понятие принципов права и их разграничение с отдельными правовыми категориями; проанализирован принцип верховенства права как определяющий принцип в хозяйственном судопроизводстве; охарактеризованы отдельные принципы хозяйственного судопроизводства с учетом их деления на организационные и

функциональные; исследовано значение принципов хозяйственного судопроизводства во время пересмотра судебных решений; охарактеризованы обновления и дополнения принципов хозяйственного судопроизводства.

Ключевые слова: принципы, судопроизводство, процесс, хозяйственный, верховенство, гласность, диспозитивность, правосудия, обновления, изменения.

Shabelnyk K. P. The principles of economic legal proceedings. – Manuscript.

Master Thesis in speciality 081 "Law". – National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". Faculty of Sociology and Law. Department of Economic and Administrative Law. Kyiv, 2017.

The Master Thesis is dedicated to the study of the principles of economic legal proceedings. The concept of the principles of law and their differentiation from particular legal categories is researched; the principle of the rule of law as the defining principle in economic legal proceedings is analyzed; distinct principles of economic legal proceedings are described, given their division into organizational and functional ones; the importance of the principles of economic legal proceedings when reviewing court decisions is researched; the updating and complement of the principles of economic legal proceedings are described.

Keywords: principles, legal proceedings, process, economic, rule, openness, disposition, justice, updating, changes.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Принципи права – фундаментальні положення, що відображають головні правові ідеї, необхідні для реалізації в нормах права. Саме принципи лежать в основі права, утворюють його фундамент та визначають право як загальнообов'язковий соціальний регулятор. Принципи права відображаються в засадах правотворчості, правозастосування і тлумачення права. Принципи господарського судочинства – це його основоположні правові ідеї, що містяться в нормах господарського процесуального законодавства та визначають систему організації господарського суду, його діяльність задля ухвалення законних та обґрунтованих рішень. Особливе значення подібних принципів визначається тим, що вони можуть розглядатися як своєрідний путівник у нормотворчій діяльності в рамках удосконалення господарського процесуального законодавства. Крім того, вони дають змогу господарському суду забезпечувати правильне з'ясування й застосування норм законодавства під час розгляду й вирішення судом господарських спорів.

Дослідження природи та проявів принципів права є популярною темою дослідження серед науковців, однак власне принципи господарського судочинства досі не знайшли комплексного й детального відображення в наукових працях, що і зумовлює актуальність обраної теми дослідження та визначає необхідність загальнотеоретичного аналізу широкого кола питань, пов'язаних із принципами господарського судочинства.

Мета і задачі дослідження. Метою магістерської роботи є з'ясування природи принципів господарського судочинства в контексті основоположних принципів права та розкриття їхнього нормативного змісту з огляду на зміни в господарському процесуальному законодавстві.

Досягнення мети магістерської роботи передбачає виконання низки

завдань. Серед них:

- 1) дослідити поняття принципів права та їх розмежування з окремими правовими категоріями;
- 2) визначити роль основоположних принципів у господарському судочинстві;
- 3) проаналізувати принцип верховенства права як визначальний принцип у господарському судочинстві;
- 4) охарактеризувати окремі організаційні принципи господарського судочинства;
- 5) охарактеризувати окремі функціональні принципи господарського судочинства;
- 6) дослідити значення принципів господарського судочинства під час перегляду судових рішень;
- 7) охарактеризувати оновлення та доповнення принципів господарського судочинства.

Об'єктом дослідження є господарські процесуальні відносини, в яких реалізуються принципи господарського судочинства.

Предметом дослідження є принципи господарського судочинства як складової фундаментальних принципів права, їхній зміст і практика застосування.

Методи дослідження. Визначеною метою дослідження було передбачено застосування методологічної основи, яка становить систему філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, що використовуються для розв'язання задач магістерської роботи. Застосування цих методів дозволило розкрити сутність принципів господарського судочинства, а також встановити вимоги, що утворюють зміст цих принципів.

Діалектичний метод знайшов своє застосування, зокрема, під час визначення природи принципів права, вивчення зв'язку між взаємодією принципів права та основних елементів правової системи. Під час роботи

була проаналізована послідовна зміна ідей, що лежать в основі принципів права. За допомогою логічного методу проведено аналіз ознак правової системи, принципів права і деяких інших категорій, також були сформульовані їхні поняття.

За допомогою системного методу досліджено зв'язок між різними принципами права та елементами правової системи між собою. Порівняльний метод дозволив провести розмежування між принципами права та окремими правовими категоріями, з використанням цього ж методу досліджено окремі принципи господарського судочинства.

Історико-правовий метод використовувався насамперед для демонстрації ідейних витоків принципів права. Методом порівняльно-правового аналізу встановлювалось спільне й особливе в нормативному змісті основоположних принципів права у відмінних правових системах.

Широке застосування в роботі знайшли категорії та засоби формальної логіки: поняття, визначення, доказ і спростування, судження, аналіз, синтез, аналогія, узагальнення тощо.

Наукова новизна одержаних результатів магістерської роботи полягає в тому, що вона є першим в українській юридичній науці дослідженням принципів господарського судочинства в аспекті основоположних принципів права, їхнього нормативного змісту, а також засобів, що забезпечують їхнє втілення в сучасній правовій системі. Найбільш значущі результати і теоретичні висновки, що мають наукову новизну:

1) на основі зв'язку між принципами і нормами права розкрито природу принципів права як прямого регулятора суспільних відносин;

2) розкрито головні напрями впливу принципів господарського судочинства на процес правозастосування, втілено їхню регулятивну функцію, в межах якої принципи господарського судочинства є юридичним підґрунтям для вирішення судової справи;

3) простежено вплив принципів господарського судочинства на

судову практику України.

Апробація результатів магістерської роботи. Результати наукового дослідження, що містяться в магістерській роботі, оприлюднені на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (18-19 травня 2017 року м. Київ) та на XXXVIII Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (14 грудня 2017 року).

Публікації.

Результати магістерської роботи опубліковано в збірнику VII Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (18-19 травня 2017 року м. Київ) та в електронному збірнику матеріалів XXXVIII Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (14 грудня 2017 року).

Загальний обсяг магістерської роботи – 110 сторінок, зокрема, 98 сторінок основної частини. 128 найменувань використаної літератури, що перераховані в списку використаних джерел, та містяться на дванадцятьох сторінках роботи.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено розв'язання наукового завдання, що полягало дослідженні поняття принципів права та їх розмежування з окремими правовими категоріями, визначенні ролі основоположних принципів у господарському судочинстві, аналізі принципу верховенства права як визначального принципу у господарському судочинстві, характеристиці окремих принципів господарського судочинства з урахуванням їх поділу на організаційні та функціональні, дослідженні значення принципів господарського судочинства під час перегляду судових рішень, характеристиці оновлення та доповнення принципів господарського судочинства.

З висновків, що зроблені в результаті виконання магістерської роботи найбільш загальними та важливими є такі:

1. Принципи права – це відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і підвалини держави і права, становлять головні риси права, спрямовують і надають синхронності усьому механізму правового регулювання суспільних відносин.

Співвідношення принципів права та закону полягає в тому, що принцип завжди є більш широким поняттям, ніж закон, він є ширшим саме за предметом відображення. Різниця між принципами і законами в тому, що вони лише непрямо відповідають природі та історії – через відображення об'єктивних закономірностей розвитку об'єктивного світу. Принципи – це результат відображення законів і закономірностей.

Визначення принципів лише як на провідних або основоположних ідей права призводить до визнання чисто суб'єктивної природи принципів.

Принципи права відрізняються від норм права тим, що принципами права є не лише ті ідеї та положення, які закріплені в законодавчих актах та інших джерелах права, а й правові ідеї, що здобули загальне визнання в

діяльності судових органів та інших суб'єктів внутрішньодержавного і міжнародного права, за відсутності їхнього закріплення в об'єктивному праві.

2. Основоположні принципи права – підґрунтя, яке лежить в основі господарського судочинства, утворює його фундамент. Основоположні принципи права використовуються для тлумачення норм права, а також за наявності прогалин в праві при повній або частковій відсутності нормативно-правової регламентації певної групи суспільних відносин, що потребують правового регулювання при застосуванні аналогії права та аналогії закону.

3. Верховенство права – похідна всіх загальних підвалин права, ціннісне об'єднання ідей справедливості, рівності, свободи й гуманізму яке формує відповідний образ правової системи і визначає ті умови, що дозволяють втілити цей образ у реальності.

Розуміння принципу верховенства права ґрунтується на ідеї виокремлення двох його аспектів: формального і матеріального. З формальної точки зору, верховенство права полягає в тому, що в суспільстві мають існувати правові норми, яких дотримуються всі суб'єкти, зокрема, й держава. Матеріальний аспект верховенства права полягає в тому, що мають існувати чіткі змістовні стандарти, які визначають суть позитивного права.

Отже, верховенство права – це панування права певного змісту та є фундаментом, на якому ґрунтуються більш специфічні й детальні правила та принципи, а отже, і засади на яких здійснюється господарське судочинство.

4. До організаційних принципів господарського судочинства відносять: принцип здійснення правосуддя виключно судами; принцип незалежності суддів і підкорення їх лише законові; принцип одностороннього і колегіального розгляду господарських справ; принцип державної мови судочинства та принцип гласності судового процесу.

Принцип здійснення правосуддя виключно судами є похідним від принципу розподілу влади у державі на законодавчу, виконавчу і судову, він визначає суб'єкта, який згідно із законом компетентний здійснювати

правосуддя, означає обмеження і заборони щодо розгляду справ неправомочним суддею.

Принцип незалежності суддів і підкорення їх лише закону – беззаперечний імператив організації і діяльності судів при розгляді справ, цей принцип є виразником глибинної закономірності функціонування правосуддя у правовій системі. Полягає в тому, що при розгляді господарських справ судді підкоряються лише закону та мають застосовувати право.

Принцип одноособового і колегіального розгляду господарських справ забезпечує професіоналізм судової практики.

Принцип державної мови господарського судочинства забезпечує здійснення завдань правосуддя, прав та обов'язків учасників господарського судочинства, містить як загальне правило мови судочинства так і правило про державну мову судочинства.

Принцип гласності судового процесу – це похідний принцип від принципу незалежності суду і рівності сторін у судочинстві, який забезпечує прозорість судочинства та є необхідним елементом правосудної діяльності органів судової влади і умовою реалізації права на судовий захист та інтересів суспільства у справедливому правосудді.

5. До функціональних принципів господарського судочинства віднесено принцип рівності учасників господарського процесу, принцип диспозитивності, принцип змагальності, принцип пропорційності, принцип законності та принцип обов'язковості рішень суду.

Рівність усіх учасників судового процесу перед законом передбачає єдиний правовий режим судочинства, який забезпечує реалізацію їх процесуальних прав, а рівності всіх учасників судового процесу перед судом є похідною від засад доступності судового захисту та абсолютності права на судовий захист.

Принцип диспозитивності характеризує динаміку, рух господарського судочинства, означає, що господарські процесуальні правовідносини як

правова форма господарського судочинства виникають, розвиваються та закінчуються за волею й ініціативою сторін правового спору в результаті розпорядження своїми матеріальними та процесуальними правами. У господарському судочинстві принцип диспозитивності обумовлюється не лише автономією суб'єктів права, а й пріоритетністю прав суб'єктів господарювання та гарантіями їх судового захисту, що притаманно сучасним процесуальним та правовим системам.

Принцип змагальності відбиває не лише статусні аспекти правового становища сторін господарського судочинства, але і форму судочинства як змагальну в розумінні такого порядку організації судового процесу, порядку проведення судових засідань, в якому здійснюється обмін аргументами, відстоювання своєї позиції кожною стороною тощо. Зміст принципу змагальності становлять права і обов'язки сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, в доказовій діяльності.

Принцип пропорційності базується на ідеї справедливості. Принцип пропорційності має міцний зв'язок із змістовною справедливістю, має фундаментальне значення для визначення обсягу дії основних прав і свобод людини й громадянина.

Принцип законності полягає у вимозі до суду до правильного застосування норм матеріального і процесуального права та у вимозі до інших учасників господарського до здійснення ними своїх процесуальних прав відповідно до господарської процесуальної форми і належного виконання ними процесуальних обов'язків.

6. Принципи господарського судочинства дають змогу господарському суду забезпечити правильне з'ясування господарського процесуального законодавства та застосування його згідно з дійсним смислом не тільки при розгляді справи у місцевому господарському суді, а також при перегляді справи в апеляційному, касаційному провадженні, у Верховному Суді України та за нововиявленими обставинами.

Порівняно з принципами розгляду справ у господарському суді першої інстанції, при перегляді судових рішень у Верховному Суді України, суді апеляційної і касаційної інстанцій збільшується сукупність елементів імперативності під час розгляду справ, за якої принципи господарського судочинства використовуються ширше.

7. З набиранням чинності нової редакції Господарського процесуального кодексу України у Господарському процесуальному кодексі України значною мірою розширене закріплення принципів господарського судочинства, у порівнянні з попередньою редакцією Господарського процесуального кодексу, принципам приділено значно більше уваги.

Основними засадами (принципами) господарського судочинства, які виділені законодавцем та закріплені в Господарському процесуальному кодексі України є: 1) верховенство права; 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) змагальність сторін; 5) диспозитивність; 6) пропорційність; 7) обов'язковість судового рішення; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи; 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках; 10) розумність строків розгляду справи судом; 11) неприпустимість зловживання процесуальними правами; 12) відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 року розширено зміст окремих принципів господарського судочинства.

З прийняттям змін до Господарського процесуального кодексу України Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03

жовтня 2017 року значно розширено, полегшено практичне застосування одних принципів господарського судочинства, однак, одночасно з цим створено нормативні розбіжності між чинними законодавчими актами. З проведеного порівняння засад господарського судочинства, закріплених у новій редакції Господарського процесуального кодексу України та засад судочинства, визначених Конституцією України, вбачається позитивна тенденція розвитку законодавства у сфері удосконалення принципів господарського судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскин Я.Ф. Принципы в системе философского знания / Я.Ф. Аскин // Принцип развития : [сборник статей] ; под ред. Я.Ф. Аскина – Саратов : Изд-во Саратов. Ун-та, 1972. – 150 с.
2. Бэкон Ф. О принципах и началах / Ф. Бэкон ; пер. с лат. А.Н. Гутермана. – М. : Соцэкгиз, 1937. – 79 с.
3. Иванов Р.Л. О понятии принципов права / Р.Л. Иванов // Вестник Омского университета. – 1966. – Вып. 2. – 118 с.
4. Братусь С.Н. Принципы советского гражданского права / С.Г. Братусь // Правоведение. – 1960. - №1. – 262 с.
5. Фаткуллин Ф.Н. Проблемы теории государства и права / Ф.Н. Фаткуллин. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1987. – 336 с.
6. Васильев А.М. О правовых идеях-принципах / А.М. Васильев // Государство и право. – 1975. - №1 – 358 с.
7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / Офіційне видання. – Київ : Міністерство юстиції України, 2016. – 56 с.
8. Щенникова Л.В. Принципы гражданского права: достижения цивилистики и законодательный эффект / Л.В. Щенникова // Цивилистические записки: Межвузовский сборник научных трудов. – М.: Статут, Екатеринбург: Институт частного права, 2002. – Вып. 2. – 511 с.
9. Теория государства и права; под ред. В.К. Бабаева. – М.: Юристь. 2002. – 592 с.
10. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія / С.П. Погребняк. – Х.: Право, 2008. – 238 с.
11. Беребенья Н.В. О природе принципов гражданского права/ Н.В. Беребенья // Россия: тенденции и перспективы развития: сб. науч. ст. под общ.

Ред. В.К. Егорова, А.С. Горшкова, В.М. Герасимова, М.А. Кашиной. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – Вып. 5. – Ч.1. – 381 с.

12. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е, перераб. и доп. / Отв. ред. проф. М. Н. Марченко. – М. : Зерцало-М, 2001. – Т. 2. – 528 с.

13. Скурко Е. В. Принципы права в современном нормативном правопонимании / Е. В. Скурко. – М. : Юрлитинформ, 2008. – 200 с.

14. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / Т. Р. С. Аллан ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 385 с.

15. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / Р. Дворкін ; пер. з англ. – К. : Основи, 2000. – 519 с.

16. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Фулей Тетяна Іванівна. – Львів, 2003. – 253 с.

17. Словник української мови : у 11 т. / Редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1974. – Т. 5 : Н–О. – 840 с.

18. Кузнецова О. А. Нормы-принципы российского гражданского права / О. А. Кузнецова. – М. : Статут, 2006. – 269 с.

19. Постанова Вищого господарського суду України від 8 грудня 2005 р. у справі № 4/162-05 // Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

20. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462 (з наст. змінами).

21. Постанова Вищого господарського суду України від 9 серпня 2006 р. у справі № Б26/15/118/01 // Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

22. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461(з наст. змінами).

23. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.

24. Гредескул Н. А. К учению об осуществлении права. Интеллектуальный процесс, требующийся для осуществления права. Социально-юридическое исследование / Н. А. Гредескул. – Харьков : Тип. Адольфа Дарре, 1900. – 235 с.

25. Шапп Я. Система германского гражданского права / Я. Шапп ; пер. с нем. – М. : Междунар. отношения, 2006. – 360 с.

26. Циппеліус Р. Юридична методологія / Р. Циппеліус ; пер. з нім. – К. : Реферат, 2004. – 176 с.

27. Вюртенбергер Т. Останні тенденції у сфері юридичної методології / Т. Вюртенбергер // Український правовий часопис. – 2004. – Вип. 7 (12). – С. 3–11.

28. Верещагин А. Н. Судебное правотворчество в России. Сравнительно-правовые аспекты / А. Н. Верещагин. – М. : Междунар. отношения, 2004. – 344 с.

29. Быдлински Ф. Основные положения учения о юридическом методе / Ф. Быдлински // Вестник гражданского права. – 2006. – № 1. – Т. 6. – С. 190–241.

30. Быдлински Ф. Основные положения учения о юридическом методе. Часть третья / Ф. Быдлински // Вестник гражданского права. – 2007. – № 1. – Т. 7. – С. 240–271.

31. Окрема думка судді Конституційного Суду України Козюбри М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів)

// Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

32. Окрема думка судді Конституційного Суду України Скоморохи В. Є. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) // Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

33. Быдлински Ф. Основные положения учения о юридическом методе. Часть вторая / Ф. Быдлински // Вестник гражданского права. – 2006. – № 2. – Т. 6. – С. 185–226.

34. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : в 4 т. Т. 4. Методологія тлумачення нормативно-правових актів України / Відп. ред. В. Г. Ротань. – К. : Юридична книга ; Севастополь : Ін-т юрид. дослід., 2008. – 848 с.

35. Регельсбергер Ф. Общее учение о праве / Ф. Регельсбергер ; пер. с нем. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1897. – 295 с.

36. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 5 : П–С. – 2003. – 736 с.

37. Виндшейд. Учебник пандектного права / Виндшейд ; пер. с нем. – СПб. : Изд. А. Гиероглифова и И. Никифорова, 1874. – Т. 1. Общая часть. – 358 с.

38. Про практику розгляду судами корпоративних спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13 // Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

39. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – 10-е вид., доп. – Львів : Край, 2008. – 224 с.
40. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
41. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV// Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 1088 (з наст. змінами).
42. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1 : А–Г. – 672 с.
43. Туманов Д. А. Пробелы в гражданском процессуальном праве / Д. А. Туманов. – М. : Норма, 2008. – 208 с.
44. Шелухін М.Л., Зубатенко О.М. Господарське процесуальне право: Навч. посібник у схемах. [Текст] / М.Л. Шелухін // — К.: Центр навчальної літератури, 2012. — 264 с.
45. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. Основи господарського процесуального права України: Навчальний посібник. [Текст]— 2-ге вид., стер. / В.Д. Чернадчук // — Суми: ВТД «Університетська книга», 2013. — 220 с.
46. Теньков С.О. Нові тенденції у відшкодуванні витрат на оплату правової допомоги у господарському судочинстві. [Текст] / С.О. Теньков // Вісник господарського судочинства. – 2013. — № 1. – с. 127.
47. Сакара Н.Ю. Проблема доступності правосуддя у господарських справах: монографія [Текст] / Н.Ю. Сакара. // Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 2013. – 256 с.
48. Роїна О.М. Господарський процес: Практичний посібник. [Текст] / О.М. Роїна // – К.: КНТ, 2013. – 192 с.
49. Демченко С.Ф. Поняття ефективності господарського судочинства [Текст] / С.Ф. Демченко // Вісник господарського судочинства. - 2013. - № 3. - С. 78-82.
50. Беяневич В. Е. Науково-практичний коментар господарського процесуального кодексу України (із змінами і доповненнями). [Текст] / В. Е. Беяневич // К.: Юстініан, - 2014.

51. Щербина В. С. Проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства / В. С. Щербина // Судова практика. – 2011. – № 3. – С. 24–29.

52. Соловйов В. Г. Оновлення загальних засад господарського судочинства / В. Г. Соловйов // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 1. – С. 182–186.

53. Демченко С. Системний аналіз ефективності господарського судочинства / С. Демченко // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2010. – № 1. – С. 180–186.

54. Демченко С. Проблеми підвищення ефективності господарського судочинства / С. Демченко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 1. – С. 20–24.

55. Беяневич О. Верховенство права і законність як принципи господарського процесуального права / О. Беяневич // Право України. – 2015. – № 6. – С. 13–20.

56. Ніколенко Л. М. Господарське процесуальне право України : підручник / Л. М. Ніколенко ; Маріуп. держ. ун-т. – О. : Фенікс, 2011. – 512 с.

57. Васильєв С. В. Судочинство в господарських судах : підручник / С. В. Васильєв. – Х. : Еспада, 2013. – 320 с.

58. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Нагребельний В.П., Лук'янець Д.М. Господарське процесуальне право України. — Суми: Університетська книга, 2009. — 380 с.

59. Буркацький Л.К. Господарське процесуальне право України: Навчальний посібник. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. — 384 с.

60. Подцерковний О.П., Квасніцька О.О., Степанова Т.В. та ін. Господарське процесуальне право : навчальний посібник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В. Степанова. - - Х. : Одіссей, 2012. — 400 с.

61. Господарський процес. Практикум : навчальний посібник / В. І. Горевий, А. М. Куліш, В. Д. Чернадчук. – 3-тє видання, виправлене і доповнене. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 308 с.

62. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918 (з наст. змінами).

63. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Б. Таманага ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.

64. Козюбра М. І. Верховенство права – основоположний принцип правової і політичної систем України / М. І. Козюбра // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – С. 148–173.

65. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. № ETS 001 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 1733.

66. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. № ETS 005 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2371.

67. Подцерковний О.П., Квасніцька О.О., Степанова Т.В. та ін. Господарське процесуальне право : навчальний посібник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В. Степанова. - - Х. : Одіссей, 2012. — 400 с.

68. Договір про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. (консолідована версія станом на 1 січня 2005 р.) // Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

69. Проект Договору про запровадження Конституції для Європи (2003/C169/01): ухвалив консенсусом Європейський Конвент 13 червня та 10 липня 2003 р., подано Голові Європейської Ради в Римі 18 липня 2003 р. // Ліга : Закон Еліт : комп'ютер. –прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електрон. прогр.]. – Версія 8.8.1. – К., 2009. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

70. Копенгагенські критерії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/pol/enlarg/index_en.htm

71. Документ Копенгагенського совещання Конференції по людському вимірюванню СБСЕ (Копенгаген, 29 червня 1990 р.) // Міжнародні акти про права людини. Збірник документів / Сост. і авт. вступ. ст. В. А. Карташкін, Е. А. Лукашева. – М. : Видат. група НОРМА–ИНФРА • М, 1999. – 664 с.

72. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 р. // Вибрані основоположні документи НАТО та Україна-НАТО. – К. : ТОВ «Інсайт-плюс», 2006. – С. 5–7.

73. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 9 липня 1997 р. // Вибрані основоположні документи НАТО та Україна-НАТО. – К. : ТОВ «Інсайт-плюс», 2006. – 247 с.

74. Козюбра М. Принцип верховенства права і конституційна юрисдикція / М. Козюбра // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 4. – 54 с.

75. Себайн Дж. Г. Історія політичної думки / Дж. Г. Себайн, Т. Л. Торсон ; пер. з англ. – К. : Основи, 1997. – 838 с.

76. Головатий С. Верховенство права: Ідея. Доктрина. Принцип : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : 12.00.01 / С. Головатий. – К., 2008. – 44 с.

77. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : у 2 кн. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка / Кн. 1: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії / Відп. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2008. – 334 с.

78. Цвік М. В. Верховенство права в контексті прав людини / М. В. Цвік // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини і основних свобод : матер. міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. – Х., 2000. – Ч. 1. – С. 49–53.

79. Манан П. Общедоступный курс политической философии / П. Манан ; пер. с фр. – М. : Московская школа политических исследований, 2004. – 336 с.
80. Шмитт К. Левиафан в учении о государстве Томаса Гоббса / К. Шмитт ; пер. с нем. – СПб. : Владимир Даль, 2006. – 300 с.
81. Хеффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства / О. Хеффе ; пер. с нем. – М. : Изд-во «Гнозис», Ред.-издат. группа «Логос», 1994. – 328 с.
82. Валадес Д. Язык права и право языка / Д. Валадес ; пер. с испан. – М. : Идея-Пресс, 2008. – 160 с.
83. Дюгі Л. Конституційне право: Загальна теорія держави : репринт / Л. Дюгі ; передм. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Юрид. літ., 2005. – 1008 с.
84. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / Т. Р. С. Аллан ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 385 с.
85. Максимов С. Верховенство права як ідея і принцип / С. Максимов // Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм: Збірник статей учасників міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора П. О. Недбайла. 28-29 березня 2008 р. – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2008. – С. 39–40.
86. Харт Х. Л. А. Концепція права / Х. Л. А. Харт ; пер. з англ. – К. : Сфера, 1998. – 236 с.
87. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою. Лекції про політику свободи у ХХІ столітті / Р. Дарендорф ; пер. з нім. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 112 с.
88. Кабрияк Р. Кодификации / Р. Кабрияк ; пер. с фр. – М. : Статут, 2007. – 476 с.
89. Сандевуар П. Введение в право / П. Сандевуар [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vuzlib.net/beta3/html/1/16269>

90. Петришин О. Верховенство права як принцип дії права / О. Петришин // Українське право. – 2006. – Число 1 (19). – С. 49–57.
91. Шевчук С. Принцип рівності у європейському та порівняльному конституційному праві (до рішення Конституційного Суду України у справі про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) / С. Шевчук // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 4 (43). – С. 124–134.
92. Короткий оксфордський політичний словник / За ред. І. Макліна і А. Макмілана ; пер. з англ. – К. : Основи, 2006. – 789 с.
93. Нерсесянц В. С. Юриспруденція. Введение в курс общей теории права и государства / В. С. Нерсесянц. – М. : Норма, 2002. – 288 с.
94. Хессе К. Основы конституционного права ФРГ / К. Хессе ; пер. с нем. – М. : Юрид. лит., 1981. – 368 с.
95. Экштейн К. Основные права и свободы по российской Конституции и Европейской Конвенции / К. Экштейн. – М. : Nota bene, 2004. – 496 с.
96. Политико-правовые ценности: история и современность / Под ред. В. С. Нерсесянца. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 256 с.
97. Гаджиев Г. А. Конституционные принципы рыночной экономики (развитие основ гражданского права в решениях Конституционного Суда Российской Федерации) / Г. А. Гаджиев. – М. : Юристъ, 2002. – 286 с.
98. Притика Д. Конституційні засади правосуддя і напрямки досконалення господарського судочинства // Право України. – 1997. - №1. – С. 19-21.
99. Штефан М.Й. Цивільний процес. Підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти: – К.: Ін Юре. – 1997. – 608 с.
100. Козюбра М. І. Верховенство права – основоположний принцип правової і політичної систем України / М. І. Козюбра // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку

правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – С. 148–173.

101. Шлоер Б. Принцип адекватності в європейському та українському публічному праві / Б. Шлоер // Український правовий часопис. – 2003. – № 3 (8). – С. 3–27.

102. Львов Б.Ю. Практика застосування господарського судочинства : наукове видання. – К.: Юрінком Інтер. – 2017. – 766с.

103. Хартли Т. К. Основы права Европейского сообщества / Т. К. Хартли; пер. с англ. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 703 с.

104. Варламова Н. Верховенство права – базовый принцип европейской системы защиты прав человека / Н. Варламова // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2002. – № 3 (40). – С. 151–178.

105. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. – К. : Реферат, 2007. – 640 с.

106. Козюбра М. І. Верховенство права – основоположний принцип правової і політичної систем України / М. І. Козюбра // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – С. 148–173.

107. Світличний О. П. Господарський процес: підручник/ за заг. ред. Світличного О. П. – К.: НУБіП України., 2016 – 337 с.

108. Штобер Р. Хозяйственно-административное право. Основы и проблемы. Мировая экономика и внутренний рынок / Р. Штобер ; пер. с нем. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 400 с.

109. Правові позиції у застосуванні цивільного та господарського законодавства України за матеріалами судової практики: Навчальний посібник / Львов Б.Ю., Кравчук Г.А., Дроботова Т.Б. - Страйд, 2016. – 576 с.

110. Шишка Р.Б. Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України / Р.Б. Шишка . – Центр навчальної літератури. – 2017. – 272 с.

111. Стоянов А. Д. Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України. – Центр навчальної літератури. -2017. - 272 с.

112. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Хохлич проти України» від 29 квітня 2003 р. // Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України. Вип. 2 / Харківська правозахисна група ; Худож.-оформлювач Б. Захаров. – Х. : Права людини, 2006. – С. 80–128.

113. Закон України про судоустрій і статус суддів – відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст. 545.

114. Господарський процесуальний кодекс України – відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст. 56.

115. Шелухін М.Л., Зубатенко О.М. Господарське процесуальне право: Навч. посібник у схемах. [Текст] / М.Л. Шелухін // — К.: Центр навчальної літератури, 2012. — 264 с.

116. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. Основи господарського процесуального права України: Навчальний посібник. [Текст]— 2-ге вид , стер. / В.Д. Чернадчук // — Суми: ВТД «Університетська книга», 2013. — 220 с.

117. Сакара Н.Ю. Проблема доступності правосуддя у господарських справах: монографія [Текст] / Н.Ю. Сакара. // Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 2013. – 256 с.

118. Роїна О.М. Господарський процес: Практичний посібник. [Текст] / О.М. Роїна // – К.: КНТ, 2013. – 192 с.

119. Беляневич В. Е. Науково-практичний коментар господарського процесуального кодексу України (із змінами і доповненнями). [Текст] / В. Е. Беляневич // К.: Юстініан, - 2014.

120. Щербина В. С. Проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства / В. С. Щербина // Судова практика. – 2011. – № 3. – С. 24–29.

121. Соловйов В. Г. Оновлення загальних засад господарського судочинства / В. Г. Соловйов // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 1. – С. 182–186.

122. Демченко С. Системний аналіз ефективності господарського судочинства / С. Демченко // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2010. – № 1. – С. 180–186.

123. Демченко С. Проблеми підвищення ефективності господарського судочинства / С. Демченко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 1. – С. 20–24.

124. Беяневич О. Верховенство права і законність як принципи господарського процесуального права / О. Беяневич // Право України. – 2015. – № 6. – С. 13–20.

125. Ніколенко Л. М. Господарське процесуальне право України : підручник / Л. М. Ніколенко ; Маріуп. держ. ун-т. – О. : Фенікс, 2011. – 512 с.

126. Васильєв С. В. Судочинство в господарських судах : підручник / С. В. Васильєв. – Х. : Еспада, 2013. – 320 с.

127. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Нагребельний В.П., Лук'янець Д.М. Господарське процесуальне право України. — Суми: Університетська книга, 2009. — 380 с.

128. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» – відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст. 436.

